

dat zij hadden te kiezen tusschen den staf en den beklagde. Of Zola veroordeelen of de generale staf nam en corps ontslag! En ziedaar deze arme burgers toegerust met de macht om het leger van zijn beste aanvoerders te berooven. Kunnen zij die macht ooit gebruiken? Is het niet bespottelijk, dat woord tot hen gericht: Gij zijt de natie; aan u is de uitspraak? Verachting, vervolging, levensgevaar, een niet te dragen verantwoordelijkheid, aan twaalf toevallig samengebrachte menschen opgelegd — indien zij vrijspreken. Men stelt hun dit dilemma: wilt gij uw land verraden, antwoordt neen! en wilt gij uw land redden, zegt ja! Evenwel, verzuimt men niet eraan toe te voegen, gij zijt volmaakt vrij neen of ja te antwoorden, naar het u goed dunkt.

De getuigen. — Allereerst van hen de schitterendste groep: de officieren. Zij weigerden eerst te komen, maar bij herhaalde dagvaarding en aandrang van het Hof, voor welks rechtsgevoel dit wegblijven toch te kras was, zijn zij verschenen. Niet de minister van oorlog, die zich door den ministerraad had laten vrijstellen. Maar dan toch de personen, die in de processen Dreyfus en Esterhazy voorname rollen hebben gespeeld: de generaals Mercier, de Boisdeffre, Gonse, de Pellieux; de oversten du Paty de Clam en Henry; de majoors Lauth, Gribelin en Ravary.

Met hen begon de comédie eerst recht. Nu eens werd het ambtsgeheim ingeroepen om niet te antwoorden op lastige vragen, dan weer het „huis clos” van de beide processen, een andermaal 's hofs beschikking of het geheim van het particuliere leven. De officieren hebben dan ook eigenlijk uitsluitend verteld, wat zij noodig achtten om indruk te maken op het publiek en de jury. De diabolische figuur van den overste du Paty de Clam — men weet welke rol Zola dezen man in de duistere Dreyfus-zaak toeschrijft — had zeker een der voornaamste getuigen moeten zijn; maar zijn verhoor mislukte geheel, doordat hij ongehinderd een algemeene weigering kon stellen tegenover de vragen, die het hem niet lustte te beantwoorden. Hij wandelde met zijn dandy-pas de zaal binnen en groette met schokkende, onberispelijk-militaire bewegingen de gezworenen en het hof, terwijl hij zijn koud, minachtend oog met onbeschrijfelijke arrogantie over de zaal liet dwalen. Voor men van de verbazing over zijn verschijning bekomen was, was zijn getuigenis afgeloopen. Let wel: het getuigenis van den man, dien Zola voor den macchiavellistischen bewerker houdt van het vonnis, dat Dreyfus vernietigde.

De generaals Mercier, de Pellieux en Gonse hebben donderende verklaringen afgelegd in de rechtszaal, die door de Boisdeffre zijn bevestigd. Dreyfus was de verrader, zeiden zij, en daarmee uit. Het kwam hun onbegrijpelijk voor, dat niet iedereen zich daarbij neerlegde; dat er op deze plaats nog iets meer noodig was dan een soldatenwoord. Zij zijn gewoon het zwaard uit de schede te rukken, zoodra iemand daaraan maar schijnt te twifelen; en zie, hier was een advocaat en eischte voor hun woord den steun van feiten. Dat het woord van een schoenpoetser op deze plaats evenveel waarde had als dat van een maarschalk van Frankrijk, namelijk alleen voorzoover het bewijs der waarheid geleverd werd — daarvan schenen zij niet te overtuigen te zijn. Het strekt